

ВІДПОВІДЬ
Інституту географії НАН України
на проєкт висновку галузевої експертної ради
з галузі знань 10 «Природничі науки»

Щодо структури та змісту освітньої програми (критерій 2) маємо дати такі роз'яснення:

1. Неухильно виконуючи вимоги Законів України «Про вищу освіту» і закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» постанови КМУ, Інститут географії НАН України у 2016 р. успішно пройшов процедуру ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні за спеціальністю «103 – Науки про Землю» (https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/documents/Nakaz_MON_1508-1_09.12.2016.pdf).

Структуру і зміст ОНП «Науки про Землю», що реалізується в Інституті географії НАН України, розроблено на основі і з врахуванням таких діючих нормативних документів як:

1. Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту».
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 № 341).
3. Національний класифікатор України: Класифікатор професій ДК 003:2010.
4. Національна рамка кваліфікацій.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» №261 від 23 березня 2016 р.
6. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 103 «Науки про Землю» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України від 19.09.2022 р. № 828.

Звертаємо увагу, що після з затвердження вищезгаданого стандарту, 11 жовтня 2022 р. відбулось засідання робочої групи (протокол №9/22) з метою приведення змісту ОП у відповідність Стандарту. Зокрема було уточнено мету ОП, переглянуто зміст спеціальних компетентностей і програмних результатів навчання. Нову редакцію ОП, що максимально враховує вимоги відповідного Стандарту, було затверджено на засіданні Вченої ради Інституту (протокол №9 від

31.10.2023 р.) і введено в дію наказом директора Інституту (наказ №3-а від 31.10.2023 р.).

Отже, Інститут географії НАН України чітко дотримується у своїй діяльності, зокрема освітній, законодавства України, а зауваження, що містяться в проекті висновку ГЕР не стосуються порушень діючої нормативної бази з боку нашої установи.

2. Наукові напрями фундаментальних і прикладних досліджень, що здійснюються в Інституті географії НАН України та затверджені Президією НАН України, виходять за межі традиційних уявлень про об'єктно-предметне поле географії і охоплюють такі напрями, як наприклад, ландшафтне планування, ГІС-картографування, дослідження з проблематики інфраструктури просторових даних, просторового і сталого розвитку, структурної геоморфології і неотектоніки, геоекологічні дослідження та ін. Спираючись на це вважаємо, що назва наукової установи не може стримувати розвиток і обмежувати поле досліджень, що в ній здійснюються, як і ОНП, що в ній реалізується. Саме тому започаткування ОНП в нашій науковій установі зі спеціальності 103 – «Науки про Землю» вважаємо обґрунтованим.

Інститут географії НАН України є провідною науковою установою в своїй галузі, що неодноразово підтверджувалось щорічними рейтингами установ Відділення наук про Землю НАН України і результатами оцінювання діяльності установ НАН України. Наявний науковий потенціал, визнані в Україні і світі результати досліджень, а також сформовані наукові школи дозволяють реалізовувати Інституту географії НАН України унікальну за своєю природою ОНП, що поєднує провідні досягнення багатьох галузей і міждисциплінарних напрямів наук про Землю.

3. Маємо наголосити, що сформульовані в проекті висновку ГЕР зауваження безпосередньо не стосуються а ні цілей, а ні програмних результатів навчання, а лише переліку освітніх компонентів ОНП і асистентської практики аспірантів. Ба більше, у проекті висновку визнано, що «...цілі та ПРН, сформульовані в ОНП, повністю відповідають затвердженому у 2022 р. Стандарту вищої освіти за спеціальністю 103 Науки про Землю за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти».

Назви ОК, обсяг і зміст асистентської практики вважаємо питаннями, що переважно стосуються внутрішньої політики нашої установи і не можуть бути віднесені до таких, що унеможливають чи ускладнюють надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти. Крім того, перелік і зміст ОК щорічно переглядається робочою групою ОНП і затверджується Вченою радою Інституту географії НАН України, що відбулось і цьогооріч – 18 травня 2023 р. (протокол № 5). Як результат, відповідно до рекомендацій експертної групи, до переліку ОК було додано навчальні дисципліни «Математичні методи геопросторових досліджень» і «Методика викладання наук про Землю».

Інститут географії НАН України має чинні договори про співпрацю Інституту з Українським державним університетом імені Михайла Драгоманова, Університетом Григорія Сковороди в Переяславі та географічним факультетом Київського університету імені Тараса Шевченка. Цими договорами передбачено можливість проведення асистентської практики для здобувачів вищої освіти на базі згаданих ЗВО.

Необхідні для успішної науково-освітньої діяльності аспірантів компетенції набуваються, також завдяки регулярним виступам на наукових семінарах та конференціях й науково-освітніх заходах різного рівня, що організовуються на базі нашої наукової установи, або ж інших Інститутів Відділення наук про Землю НАН України чи ЗВО.

Окремо хочемо відзначити, що досягненню визначених ОНП цілей та програмних результатів навчання сприяє також відкритий доступ аспірантів до Центрів колективного користування науковим обладнанням у відділенні наук про Землю НАН України (<https://www.nas.gov.ua/SharedResources/UA>). За запитом здобувача директор установи направляє лист у відповідний центр і здобувач набуває можливості користування тим чи іншим обладнанням для вирішення своїх наукових завдань.

4. ОНП «Науки про Землю», що реалізується в Інституті географії НАН України, на нашу обґрунтовану думку, у повній мірі дозволяє здобувачам вищої освіти набувати визначених компетентностей і не створює жодних ускладнень для отримання ними освітніх послуг. Підтвердженням цього може бути перелік тем дисертаційних досліджень, що були протягом останніх років успішно захищені на

спеціалізованих вчених радах Інституту географії НАН України, або ж готуються до захисту (див. додаток А).

5. Не можемо погодитись з формулюванням, що міститься у проекті висновку ГЕР, щодо невідповідності змісту ОК спеціальності 103 – «Науки про Землю», особливо в умовах відсутності Стандарту вищої освіти України третього рівня, зі спеціальності 106 – «Географія». Підтвердженням цього може бути перелік цілей і завдань ОК (див. додаток Б).

Таким чином, вважаємо, що наведені в проекті висновку ГЕР зауваження до структури та змісту ОНП «Науки про Землю», що реалізується в Інституті географії НАН України, жодним чином не доводять порушень діючої нормативної бази з боку нашої установи, а також не позначились негативно на набутті компетентностей здобувачами вищої освіти і не ускладнили отримання ними освітніх послуг. Тож наведені в проекті висновку ГЕР зауваження до структури та змісту ОНП «Науки про Землю», що реалізується в Інституті географії НАН України, не можуть бути визнані суттєвими. Оцінку «часткова невідповідність» (Е) за критерієм 2, що міститься в проекті висновку ГЕР опротестуємо і вимагаємо перегляду.

Директор
Інституту географії НАН України,
член-кореспондент НАН України,
гарант ОНП «Науки про Землю»

Євгенія МАРУНЯК

07 червня 2023 р.

ПЕРЕЛІК

**тем дисертаційних досліджень аспірантів ІГ НАНУ за останні роки
(спеціальність «103 – Науки про Землю»)**

1. Швайко В.М. Ландшафтно-екологічне дослідження території для цілей збалансованого природокористування (на прикладі басейну річки Горинь).
2. Куц О.О. Суспільно-географічні засади збалансованого водокористування в Україні.
3. Кирилюк М.О. Геоінформаційне картографування природно-заповідного фонду України.
4. Варуха А.В. Методологія і практика управління територіями природно-заповідного фонду України (на прикладі національних природних парків).

Дисертаційні дослідження, успішно захищені в попередні роки:

5. Кушнір А.С. Природні умови проживання людини на території сучасного Лівобережнодніпровського лісостепу України у пізньому плейстоцені - голоцені (за палеопедологічними даними) (2016).
6. Іваненко Є.І. Еколого-географічний підхід до просторової організації природно-заповідного фонду України (2016)
7. Дорошкевич С.П. Плейстоценові викопні ґрунти Середнього Побужжя як відображення змін природних умов (2012).
8. Мацібора О.В. Еволюція голоценових ґрунтів Побужжя як відображення змін фізико-географічних умов (2013).
9. Мирижук Є.О. Морфоструктури західної частини Південнополіської геоморфологічної області (просторова організованість та неогеодинаміка) (2011).
10. Тимуляк Л.М. Урбанізовані ландшафти Передкарпаття (на прикладі м. Івано-Франківська) (2011).
11. Байдіков І.А. Комплексне обґрунтування регіонального ландшафтного каркасу екомережі антропогенно змінених територій та акваторій (2011).
12. Кармазиненко С.П. Особливості зональних змін верхньоплейстоценових ґрунтів басейну Дніпра на території України (2009).
13. Голубцов О.Г. Сезонні умови латеральної міграції забруднюючих речовин у поліських ландшафтах» (2009)
14. Багмет О.Б. Сучасний геоморфогенез території Київського плато (2007).
15. Спиця Р.О. Морфоструктура, новітня і сучасна геодинаміка зони взаємодії Українських Карпат і платформних рівнин (2003).
16. Чехній В.М. Порівняльний аналіз сезонних станів ландшафтів Київського Полісся та Середнього Побужжя (2003).

Приклади цілей і завдань освітніх компонентів

(освітня програма 50896 «Науки про Землю» третього рівня вищої освіти, спеціальність 103 – «Науки про Землю»)

Обов'язкові дисципліни

ЕВОЛЮЦІЯ ЛАНДШАФТІВ

Метою вивчення дисципліни «Еволюція ландшафтів» є формування необхідних теоретичних знань і практичних навиків, які дозволять аналізувати закономірності розвитку природи Землі та формування ландшафтів території України.

Основні результати навчання та компетентності:

Загальнопрофесійні – щодо базових уявлень про основи палеогеографії, як науки та її основних напрямків – палеоландшафтознавства, палеоґрунтознавства, палеокліматології та ін., що сприятиме розумінню причино- наслідкових зв'язків в розвитку природи та людської цивілізації.

Спеціальнопрофесійні – щодо виявлення еволюції ландшафтів в межах території України базуючись на вивченні змін основних компонентів ландшафту – ґрунт, рельєф, гірські породи, гідрологічна мережа, рослинний та тваринний світ і т.п.

Науково-дослідницькі – розуміння закономірностей розвитку природи в зв'язку із впливом ендо- та екзогенних факторів; знання про стійкість та еволюційний шлях ландшафту; взаємозв'язок в системі «людина-ландшафт».

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ

Метою вивчення дисципліни є: ознайомити аспірантів з основами геоінформаційних технологій, а також з основами структури, принципами створення, функціонування та застосування географічних інформаційних систем; засвоїти алгоритм схеми проектування і створення ГІС.

Основними завданнями є: отримати знання щодо структури та функцій сучасних геоінформаційних систем, особливостей створення і використання просторових баз даних, можливостей тематичного картографування в ГІС. На- вчитись користуватись інтерфейсом ГІС-пакету Qgis для створення тематичних просторових баз даних; використовувати знання ГІС-технології для вирішення задач, пов'язаних з просторово-розподіленою інформацією; використовувати на- буті навички роботи з просторово-розподіленою інформацією в середовищі ГІС для створення тематичних карт.

ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Основною метою дисципліни є формування у аспірантів уявлення про взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку природи і суспільства; необхідність збалансованого підходу до економічного, соціального та екологічного розвитку регіонів ; проблеми, шляхи і

можливості забезпечення практичного переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку.

Основні результати навчання та компетентності:

Загальнопрофесійні – щодо загальнонаукових основ розуміння суті взаємовідносин суспільства і природи, особливостей їх просторового прояву. Це має сформувати системність і комплексність у подальших дослідженнях аспірантів.

Спеціальнопрофесійні – щодо аналізу регіональних аспектів забезпечення сталого (збалансованого) розвитку регіонів виявлення основних проблем сталого регіонів та їх причин, визначення шляхів і можливостей забезпечення переходу України та її регіонів до сталого (збалансованого) розвитку.

Науково-дослідницькі – з базових уявлень про основи, закономірності і закони взаємодії і коеволюції суспільства і природи; з постановки наукової задачі, розробки алгоритму дослідження, забезпеченню його комплексності та системності; зі здатності до усної та письмової комунікації державною мовою та самостійного пошуку, збору та опрацювання інформації.

Вибіркові дисципліни

СТРУКТУРНА ГЕОМОРФОЛОГІЯ ТА НЕОТЕКТОНІКА

Основною метою дисципліни є формування в аспірантів уявлення про науково-методичні засади структурної геоморфології та неотектоніки, особливості виявлення і розшифровки елементів геологічної структури за геоморфологічними ознаками, просторово-часові закономірності прояву рельєфоутворювальних ендегенних процесів (швидких і повільних рухів земної кори) та їх відображення в рельєфі.

Основні результати навчання та компетентності:

Загальнопрофесійні – щодо базових уявлень про основи натурфілософії, спрямовані на формування системного наукового світогляду щодо розуміння закономірностей формування та розвитку земної кори, причинно-наслідкових зв'язків між геологічною будовою, рельєфом і динамікою літосфери.

Спеціальнопрофесійні – щодо застосування сукупності набутих знань, умінь та навичок для визначення можливостей та доцільності проведення структурно-геоморфологічних і неотектонічних досліджень відповідно до поставлених завдань та наявної фактологічної бази; обґрунтування раціональних комплексів методів структурно-геоморфологічних і неотектонічних досліджень в залежності від масштабів їх проведення та структурно-геодинамічних умов досліджуваної території.

Науково-дослідницькі – щодо збору і аналізу структурно-геоморфологічних і неотектонічних даних за допомогою комплексу спеціалізованих методів і та програмних засобів у польових і камеральних умовах та здатності застосовувати кількісні методи структурно-геоморфологічних і неотектонічних досліджень для вирішення науково-теоретичних і прикладних завдань.

ЛАНДШАФТИ І ЛАНДШАФТНЕ РІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

Метою дисципліни є формування в аспірантів чітких уявлень про зміст поняття «ландшафт», теоретико-методичні засади їх вивчення, загальні особливості ландшафтної структури території України, природні та антропогенні чинники їхніх змін, типологію та класифікацію ландшафтів, ландшафтне різноманіття, фізико-географічне районування України, сучасний стан ландшафтів території держави.

Основні результати навчання та компетентності:

Загальнопрофесійні – щодо базових уявлень про закономірності організації навколишнього природного середовища та особливостей взаємодії людини з ним. Це сприятиме загальному культурному розвитку особистості та розумінню складності організації навколишнього середовища та його складових, множини причинно-наслідкових зв'язків у взаємодії природи та суспільства, ролі поняття «ландшафт» у загальнонауковому дискурсі.

Спеціальнопрофесійні – з основних теоретико-методичних складових дослідження ландшафтів, типологію та класифікацію ландшафтів України, фізико-географічне районування України, ландшафтне різноманіття та сучасний стан ландшафтів держави.

Науково-дослідницькі – з самостійного пошуку, збору, обробки, аналізу та синтезу інформації; зі здатності до усної та письмової комунікації науковим стилем; з формування елементів критичного наукового мислення та наукового світогляду.

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ

Метою дисципліни є формування у аспірантів уявлення про особливості і призначення ландшафтного планування – еколого орієнтованого планування використання і організації територій.

Основні результати навчання та компетентності:

Загальнопрофесійні – щодо базових уявлень про основи ландшафтного планування, що сприятиме розумінню еколого-орієнтованого планування розвитку територій, заснованого на засадах сталого розвитку.

Спеціальнопрофесійні – щодо виявлення конфліктів і ризиків, спричинених антропогенною діяльністю, на основі комплексного оцінювання ландшафтів; щодо інтерпретації результатів аналізу і оцінювання ландшафтів для визначення природоохоронних цілей розвитку територій; щодо застосування результатів ландшафтного планування у суміжних сферах практичної діяльності із управління територіями.

Науково-дослідницькі – з самостійного пошуку, збору та організації інформації; зі здатності до усної та письмової комунікації науковим стилем; з формування елементів критичного наукового мислення та наукового світогляду.